EL BALL PARLAT DE SANT JULIÀ DE L'ARBOÇ

SALVADOR ARROYO I JULIVERT

El Ball de Sant Julià de l'Arboç, juntament amb el de Sant Ramon de Penyafort de Masllorenç i el de Santa Magdalena de Bonastre, són els tres únics balls parlats hagiogràfics del Baix Penedès dels quals es conserven els parlaments. Un text que relata la vida i martiri del sant patró.

Redactat originàriament durant la postguerra del Francès, fou representat amb certa continuïtat, per colles locals, fins a principis del darrer quart del segle XIX.

Voldríem dedicar aquest estudi als historiadors arbocencs Josep Mª Jané i Samsó i Esteve Cruanyes i Oliver, els quals, junt amb Serafí Pardo, recolliren, arranjaren i feren uns primers comentaris al text, i encara promogueren un intent de representació del ball a meitat d'aquest segle.

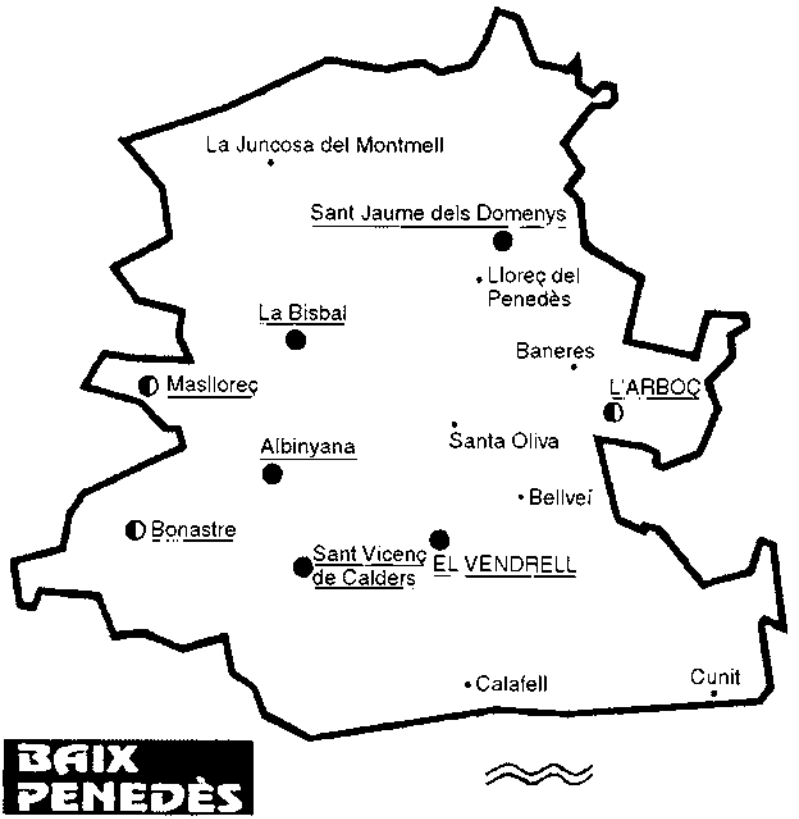
EL BALL PARLAT DE SANT JULIÀ DE L'ARBOÇ

ELS BALLS DE SANTS: GENERALITATS

Jo he seguit d'eixas contrades
los aplechs, festas majors,
las firas més nomenadas
y'ls vots de poble millors;
jo he vist dalt de la plassa
fer lo ball dels Mal-casats
los jochs del Drach y Mulassa
y balls de Sants d'anys passats.[1]

Respecte al tema de la tipologia i definició dels balls del nostre seguici popular històric i actual, la doctrina més moderna i fins ara més acceptada és la classificació que donen Josep Bargalló i Pere Anguera,[2] els quals, sense voler trencar amb la tradició de mantenir la nomenclatura "ball" per a totes aquestes representacions i espectacles, han proposat la distinció, feta des d'un punt de vista més aviat literari, entre:

- Balls sense parlaments: com ara el de Bastons, la Moixiganga.
- Balls amb parlaments: aquells en els quals el text és només un suport de l'espectacle, però no la base. Així, trobem balls com el de Cercolets, Pastorets, Gitanes, etc.
- Balls parlats: en els quals el text és fonamental. Es caracteritzen, doncs, pel fet que la part parlada prima sobre la part de dansa; podríem dir que la dansa és accessòria d'un element principal que seria la representació d'un text.

ELS BALLS DE SANTS AL BAIX PENEDÈS

- ● NUCLI DE POBLACIÓ ON CONSTA S'HAVIEN REPRESENTAT BALLS HAGIO GRÀFICS
- ◐ NUCLIS ON ES CONSERVEN MANUSCRITS AMB ELS TEXTOS DELS BALLS LOCALS

Pel que fa a aquesta darrera categoria, és comunament acceptada la classificació pel que fa a la temàtica i a la llengua en la qual foren escrits.

Si atenem a la temàtica, hom divideix els balls parlats en dos grans grups: els de caire religiós i els de tema profà.

Pel que fa a la llengua, es diferencien entre els balls parlats en català i en castellà.

Pel que fa als de caire religiós, podem diferenciar dues subtipologies entre els anomenats balls de sants:

1.- Els balls hagiogràfics, també anomenats balls de sants biogràfics, són aquells que relaten la vida i martiri del sant patró de cada localitat on es representen. Es caracteritzen pel marcat caire hagiogràfic i per seguir, en la majoria d'ocasions, el relat descrit als goigs. Dins d'aquest grup tenim balls com el de Sant Bartomeu, de Roda de Berà, el Ball de Sant Vicenç, de Sant Vicenç de Calders, etc.
2.- Els balls de sants historicoreligiosos: són balls de sants de temàtica més socioreligiosa; es caracteritzen per descriure no ja la vida i martiri del sant patró, sinó els fets, el passatge de la història local, que varen produir la devoció d'aquell poble o vila cap al sant que dóna nom al ball. Dins d'aquest grup tenim balls com el del Sant Crist, de Salomó; el de la Santa Creu, de la Riera de Gaià; el de la Mare de Déu de la Misericòrdia, de Reus; el Ball Antic de la Candela, de Valls, o el de la Mare de Déu del Tallat, de Rocallaura.

Els del primer subtipus tenen una acceptació més general, pel fet que els textos permeten ésser representats en diferents poblacions que tinguin el mateix sant patró, amb el simple canvi del nom del poble per aparèixer en les Lloes (inicial o final) del text del ball.

Els segons són de temàtica més localista, les representacions tenen ja un àmbit sociocultural més limitat, quasi sempre al poble o vila en el qual es situa històricament el relat.

ELS BALLS HAGIOGRÀFICS AL BAIX PENEDÈS

Dintre del marc geogràfic de la comarca del Baix Penedès, es localitzen històricament representacions de fins a dotze balls parlats de

caire hagiogràfics diferents, els quals recollim conjuntament amb la població i data més antiga en què foren representats.

- Albinyana: Ball de Sant Bartomeu. Final del segle XIX.[10-19]
- L'Arboç: Ball de Santa Fe. Ball de Sant Francesc de Paula, 1770.[4] [13]
  Ball de Sant Julià, 1842.[6] Ball de Sant Bartomeu, 1858.[5]
- La Bisbal: Ball de Santa Margarida.[7] [22]
- Bonastre: Ball de Santa Magdalena, 1851.[3] [8]
- Masllorenç: Ball de Sant Ramon de Penyafort, 1803.[9]
- Sant Jaume dels Domenys: Ball de Sant Jaume.[3]
- Sant Vicenç de Calders: Ball de Sant Vicenç, 1889.[3]
- El Vendrell: Ball de Sant Isidre, 1845.[3] [10]
  Ball de Sant Jaume, 1877.
  Ball de Sant Bartomeu.

D'aquests dotze balls documentats, tan sols tres conserven el text amb els parlaments per a la representació. Aquests tres manuscrits conservats són, per ordre cronològic d'aparició:

1. El Ball de Sant Ramon de Penyafort, de Masllorenç.
2. El Ball de Santa Magdalena, de Bonastre.
3. El Ball de Sant Julià, de l'Arboç.

Anem a fer un petit seguiment d'aquests tres documents localitzats:

El Ball de Sant Ramon

Text. En català. Època: segle XIII. Regnat de Jaume Primer el Conqueridor. Escenaris on transcorre l'acció: Catalunya (Barcelona) i Mallorca (Palma i Sóller). Temàtica: vida, obres i miracles de sant Ramon de Penyafort.

Versions. La versió més antiga que es conserva és una còpia manuscrita, datada l'any 1803, que conserva la família Güell, de Masllorenç.

Bibliografia. Existeix un estudi del manuscrit del 1803, de Robert Vallverdú i Martí, *El Ball Parlat de Sant Ramon de Penyafort*,[9] premi Sant Ramon de Penyafort 1990 (pendent de publicació). També, i pel mateix autor, hi ha publicat un extracte d'aquest treball presentat com a comunicació al I Congrés de Balls Parlats celebrat a Tarragona a l'abril del 1990.[9]

Representacions. Folkloristes com Insenser, Bohigas o F. P. Bové el recullen com de representació tradicional a Masllorenç. El segon documenta una representació feta per la colla de Sant Martí Sarroca, dirigida pel *Vell Saquetes*. La darrera representació documentada es realitzà a Masllorenç l'any 1946.[9]

Ball de Santa Magdalena

Text. En català. Època: segle I, any 33, Tiberi emperador de Roma. Escenaris on transcorre l'acció: Terra Santa (Betània i els voltants de Jerusalem). Temàtica: vida i conversió de santa Maria Magdalena (Maria de Magdala - Galileia).
Versions. Tenim coneixement de l'existència de dues versions. La més antiga que es conserva és una còpia manuscrita datada l'any 1851. Es troba dipositada a l'arxiu parroquial de Santa Magdalena de Bonastre. Una segona versió diferent de la del 1851 és la que fou adaptada per Josep Mª Marlés i que va servir per a la darrera representació.[11]
Bibliografia. Existeixen dos articles publicats per Josep Mercadé i Riembau, sota el títol de "El Ball de Santa Magdalena: una tradició a recuperar".[11] També existeix un estudi inèdit del manuscrit, del 1851, a càrrec del filòleg Marcel Banús i Banús.
Representacions. Amades, al *Costumari*, el cita com de representació tradicional a Bonastre. La darrera representació tingué lloc al mateix poble l'any 1941.[11]

Ball de Sant Julià

Text. En català. Època: segle IV, any 309, Baix Imperi Romà. Emperador Galeri (305-311). Escenaris on transcorre l'acció: Antioquia de Síria. Temàtica: vida i martiri de Sant Julià d'Antioquia.
Versions. L'única versió coneguda que es conserva és una còpia manuscrita indatada que l'any 1949 Joan Vallès i Albornà ingressà a l'Arxiu Arbocenc de Josep Mª Jané i Samsó, on es conserva. Hi ha una segona versió mecanografiada, que no és més que una transcripció arranjada de l'anterior, realitzada per Esteve Cruanyes i Serafí Pardo l'any 1951.
Bibliografia. No existeix fins ara cap estudi particularitzat del text del ball, llevat d'algunes referències puntuals. Una aproximació al tema, amb les particel·les pròpies del ball, és el petit aplec fet per Antoni Insenser i

Bertran i publicat dins del seu treball "El Penedès, Balls, Dances i Comparsas" a la *Revista Musical Catalana* (butlletí de l'Orfeó Català), el mes de març de l'any 1905.[12] Aquest mateix estudi, el recull F. P. Bové i Trius al seu llibre l'any 1926.[12]

Representacions. Els historiadors arbocencs Gaietà Viaplana, Esteve Cruanyes i Josep Mª Jané deixen constància de les esporàdiques representacions documentades al segle XIX.[13] La darrera representació documentada fins avui data del 1876, segons hem localitzat publicada al *Diario de Tarragona* núm. 206 del 29 d'agost del 1876. Hom parla d'una recuperació l'any 1951,[24] la qual, malgrat tot, quedà en intent.

EL BALL DE SANT JULIÀ: MARC HISTÒRIC

Pel que fa al marc històric de representació del ball, la primera notícia de l'actuació de balls en una festa arbocenca és del 1770.[13][4] En les festes de consagració de la capella del Santíssim Sagrament celebrades el 22 de gener d'aquell any. Sortiren cinc balls, dos d'ells hagiogràfics –Santa Fe i Sant Francesc de Paula–, i encara dos, dels quals no s'esmenta el nom, no sortiren per no haver trobat música, prova patent del caliu de l'afecció arbocenca per aquest tipus de representacions. Descartem, per la nostra part, que entre aquests dos balls incògnits, s'hi trobés el de Sant Julià. Tant pel fet que la festa del sant –9 de gener– havia estat traslladada expressament per l'Ajuntament al referit dia 22 del mateix mes i, en conseqüència, això era un motiu de més per a la sortida del ball si hagués existit ja, com pel fet que un estudi del text del ball conservat no permet datar cronològicament la peça més enllà de la postguerra del Francès.

La primera notícia certa d'una representació ens la dóna Insenser, el qual afegeix que el ball fou "fet per darrera vegada a la vila de l'Arboç l'any 1842".[12] Mn. Gaietà Viaplana ens concreta que l'any 1846 "existien en aquesta vila además del 'ball de diables' altres danses populars com són: 'gegants', 'nanos', 'bastons', 'gitanes', 'pastorets', 'cercolets', 'moxiganga', 'ball de Sant Julià" etc; si bé aquest darrer pot dir-se que s'exibí per ultima vegada en l'any 1842, car encara que en anys posteriors es tornà a veure, ja no es feia amb la propietat deguda".[13]

Així doncs, trobem documentades actuacions del ball l'any 1842, el 1846 i "encara en anys posteriors"; així és, doncs, que tingué encara certa continuïtat.

PROGRAMA

DE LOS FESTEJOS CON QUE LA VILLA DE ARBÓS

CELEBRARÁ SU FIESTA MAYOR

QUE DEDICA A SUS ILCLITOS PATRONES

SANTOS JULIAN Y MÁRTIRES,

en los dias 2, 3 y 4 de Setiembre próximos.

DIA DOS.

A las 12 del dia, un gran repique general de campanas acompañado de algunas salvas de morteretes, anunciarán al vecindario la proximidad de la fiesta. A las 4 de la tarde empezarán á recorrer las calles los ligeros gigantes y célebres enanos y los bailes de Moguyanga, S. Julian, Patitroques, Diablos y Xiquets de Valls que ejecutarán los alegranales de esta villa con la maestría que les distingue. A las 9 de la noche saldrá de la Casa Capitular el Mag.° Ayuntamiento al cual precederán los bailes anteditchos y además la nunca bien ponderada música del profesor Sr. Camps de Vilafranca convenientemente aumentada con algunos Srés profesores del Liceo de Barcelona, cuyos solos nombres son bastante para suponer buena y esmerada ejecucion en las piezas de sus repertorios respectivo y se dirijirán á la Parroquial Iglesia de S. Julian en donde se cantarán unas solemnes completas, tomando en ella parte, célebres artistas dignos de todo su encomio, terminado lo cual, regresará el Ayuntamiento á la Casa Capitular. Delante de ella, ejecutarán los bailes sus piezas y finalmente, el de Diablos que se ha distinguido siempre entre los demás de esta comarca, disparará con sus morteros unos bonitos fuegos artificiales terminando la fiesta de este dia.

DIA TRES.

A las 7 de la mañana comenzarán las calles los bailes de que se ha hecho mérito en anterior. Hasta las 10 de la misma en que se reunirán frente la Casa Capitular, para acompañar el Ayuntamiento á la Iglesia, en donde se rezarán y cantarán unos devotos oficios á toda orquesta que será la del dia anterior, con unos y otros profesores venidos especialmente para la ejecucion de la misa, tan celebrada, música del malogrado maestro J. Canet, y en la que tomará parte el bajo cantante de la Iglesia de la Merced y triple de la Catedral de Barcelona. Ocupará la cátedra del Espíritu Santo, haciendo el panegírico de S. Julian que en este dia se venera, el orador sagrado, Ilo. D. Ricardo Cortes, Catedrático del seminario Canonigo de la propia ciudad. Concluido el oficio, se dirigirá el Cabildo municipal, con acompañamiento, á la misma Casa popular, delante la cual ejecutarán sus bailes tan ya citados.

A las 5 de la tarde, saldrá la procesion de la Parroquial de S. Julian, estando el pendon de la misma confiado por lo M. I. Obra, al dignísimo y respetable Sr. D. Jose Gener y Bover, recien llegado á esta poblacion de donde es natural, despues de largos años de ausencia y que en gran parte ha contribuido á la mayor esplendidez de la fiesta. Durante el curso de la misma, tocará unas bellas sinfonias la orquesta citada y cantando así mismo unos villancicos, dispardndose en el mismo y en el acto de entrar el Santo de regreso á la Iglesia, unos cuantos fuegos pirotécnicos.

El Ayuntamiento volverá á la Casa Capitular, frente la cual, los bailes de que se ha hablado, efectuarán los que les corresponde.

A las 10 de la noche, se dispararán en el arrabal de esta villa, un grande y variado castillo de fuegos artificiales, que ha confeccionado especialmente el maestro en pirotecnia D. Erasmo Pascual, de Barcelona y habitante en el mismo con en S. Julian que aparecerá en la cúspide del mismo castillo é iluminado convenientemente, las siguiente, prévia la ejecucion de algunas piezas en las que tanto se distingue el concejo Sr. Agulló, se dirigirá la música al Salon de baile, el cual estará con magnificencia decorado é iluminado, repartiéndose en el mismo unos programas para la inteligencia de los bailes, que componen el de este dia, en los que tomarán parte los SS. profesores ya citados.

DIA CUATRO.

En este dia la fiesta se dedica á los Santos Mártires, cuyas reliquias se conservan y veneran en esta villa. Los festejos se harán con estricta sujecion al programa del dia anterior y siendo la música del oficio que se cantará en este dia del maestro inteligente D. Jose Bodio.

Nota. Al objeto de adaptar á la mayor afluencia de forasteros, la compañia de los ferro-carriles de Tarragona á Barcelona y Francia, ha establecido seis trenes especiales de ida y vuelta mas para rebaja de precios de las estaciones de Tarragona y Barcelona.

Arbós 29 de Agosto de 1876.

LA COMISION.

Programa de la Festa Major de l'Arboç de l'any 1876, en el qual es deixa constància d'una de les darreres sortides del Ball de Sant Julià. Col·lecció Albornà.

La propera notícia del seguici popular arbocenc és del 1866, en què es preveu per al dia 31 d'agost la sortida de "Chiquets de Valls, diablos, Mojiganga, Palitroquis, etc." (*Diario de Barcelona* 29-8-1866).[20]

Al cap de 10 anys, el 1876, trobem noves dades a l'entorn de la Festa Major, prevista per als dies 2, 3 i 4 de setembre; s'anuncien: "tràgicos gigantes y célebres enanos y los bailes de Mogiganga, S. Julián, Palitroques, Diablos y Xiquets de Valls..." (*D. de Tarragona* 29 agost 1876).[4]

Un buidat de la premsa tarragonina dels anys 70 als 90 del segle passat[14] ens aporta el següent inventari de balls:

1877 - Festes 1-2-3 setembre. Balls: "Tràgicos gigantes al son de las dulzainas y los diversos bailes, entre los que merece especial mención el de los diablos." (*D. de Tarragona* 30-8-1877).

1878 - Festes 31 d'agost i 1 i 2 setembre. Balls: "las danzas, al acorde de las musicas recorrerán las calles." Tan sols es concreta l'actuació del Ball de Diables. (*D. de Tarragona* 30-8-1878).

1879 - Festes 6, 7 i 8 setembre. Balls: "los gigantes, danzas de diablos, palitroques, 'moxiganga', 'pastorets', etc, y la 'colla Nova de Xiquets'." (*D. de Tarragona* 5-9-1879).

1880 - Festes 4, 5 i 6 setembre. Balls: "Salida de los gigantes i colla Nova de Xiquets de Valls." Sols es cita expressament el Ball de Diables (*D. de Tarragona* 31-8-1880).

1881 - Festes 3, 4 i 5 setembre. Balls: "los tràgicos gigantes al son de las dulzainas y las demas danzas saldran a la llegada de la colla dels Xiquets de Valls." Sols es cita el Ball de Diables (*D. de Tarragona* 30-8-1881).

1882 - L'únic ball parlat que s'anomena és el Ball de Diables (*El Mercantil*).[15]

1883 - Els actes preveuen "habrá bailes de diablos, gladiadores, las collas vella i nova dels chiquets de Valls en competencia."[23] (*La Opinión de Tarragona* 1-9-1883).[23]

1887 - Festes 3, 4 i 5 de setembre. Balls: "danzas de diablos, gigantes, palitroques, dulzainas, Xiquets de Valls." (*D. de Tarragona* 3-9-1887).

1888 - Festes 2-3-4 setembre. Balls: "los festejos públicos se compondrán de las tradicionales danzas y bailes, sobresaliendo la de los 'diables', que quemarán la enorme cantidad de 3000 carretillas." (*El Vendrellense* 26-8-1888).

1893 - Festes 2, 3 i 4 setembre. Balls: sols s'anuncien "Xiquets de Valls, bailes de sociedad, funciones teatrales y fuegos de artificio". (*D. de Tarragona* 31-8-1893).
1896 - Festes 4, 5 i 6 setembre. Balls: "danzas del país y gigantes. Xiquets de Valls" (*D. de Tarragona* 4-9-1896).
1897 - Festes 4, 5 i 6 setembre. Balls: "las dos collas de Xiquets de Valls, diablos, gigantes y enanos de la villa." (*D. de Tarragona* 4-9-1897).
1898 - Balls: "Las danzas de diablos y ball de bastonets con los gigantes y enanos saldrán a recorrer varias calles." (*D. de Tarragona* 30-8-1898).
1899 - Balls: s'anuncien balls de Diables i Gitanes (*D. de Tarragona* 30-8-1899).
1900 - Festes 1, 2 i 3 setembre. Balls: "matinadas por las danzas populares, oficio solemne, cuadros y evoluciones por todas las danzas y Xiquets de Valls, en la plaza." (*D. de Tarragona* 31-8-1900).

Cap notícia concreta a l'entorn del Ball de Sant Julià des de l'any 1876, la qual cosa no vol dir que el ball no continués sortint amb certa intermitència. Recordem que la majoria d'anys la llista de balls no és tancada i en d'altres apareixen els indeterminats "Danzas del País", "'y los diversos bailes', fins i tot' Etc."

Prova d'una certa continuïtat del ball és el comentari que recull Insenser[2] a l'entorn dels balls parlats hagiogràfics dient:

> han arribat fins els nostres temps el de Sant Joan, Sant Julià, Sant Llorenç...

Cal tenir present que Insenser fa aquestes afirmacions l'any 1905 i que, nascut l'any 1859, degué tenir ocasió de veure alguna de les representacions dels anys 70.

De tota manera, pel que fa al Ball de Sant Julià, la memòria col·lectiva arbocenca de meitat d'aquest segle no en servava un record gaire proper; així, llegim al periòdic *Fe i Vida*: "els més vells de l'Arbós asseguren que era una dança molt popular i que fa més de 75 anys que no s'ha representat."[25]

També Eloi Miralles deixa constància de la representació del Ball de Sant Julià a Vilafranca.[16] Aquestes representacions serien, en tot cas,

posteriors a l'any 1876[17] i segurament per colles arbocenques, si tenim en compte la proximitat entre la festa vilafranquina –30 d'agost– i l'arbocenca al segle passat –primers de setembre– junt amb la citació expressa que fa Gaietà Vidal i Valenciana a la presència de colles arbocenques en les festes vilafranquines del segle XIX.[4] [21]

Pel que fa a les darreres representacions de manera continuada d'aquest tipus de balls, F. de P. Bové ens apunta[12] que "fa sobre una trentena d'anys que no es representen al nostre Penedès, havent sigut generalment representats per gent o colles de la nostra contornada." Bové escriu això l'any 1925; així doncs, cal situar a l'entorn del 1895 les darreres representacions continuades d'aquests balls parlats.

Pel que fa a la presència del Ball de Sant Julià al segle XX, direm que l'Arxiu Arbocenc conserva tots els programes de Festa Major des de l'any 1901, i pel que fa a la presència de balls parlats, direm que, d'un buidat que féu Esteve Cruanyes,[13] sols consta el Ball de les Criades, que va sortir l'any 1912.

No obstant, el folklorista Pere Sadurní fa menció d'una darrera representació al nostre segle, l'any 1951, "després d'un centenar d'anys d'oblit".[24]

Hem intentat aprofundir a l'entorn d'aquesta notícia. Així és que hem localitzat algunes dades més d'aquest intent de representació en el fons documental de l'Arxiu Arbocenc de J. Mª Jané. La publicació local *Fe i Vida*[25] preveu, per al dia 13 de maig del 1951 –diada de Pasqua de Pentecosta–, la "Festa Folklòrica de *Fe i Vida*" a celebrar a la plaça de l'Arboç. Dins el programa que publica la mateixa font, preveu una "Grandiosa exhibició en un Taulat" de diferents grups folklòrics, esbarts i cors de Caramelles de pobles del Baix Penedès. De la vila de l'Arboç s'anuncia la participació de "Bastoners, Gegants i Nans, Ball de Sant Julià, Ball de Diables i Caramelles". Pel que fa al Ball de Sant Julià, la mateixa publicació ressalta:

> Una gran troballa: El Ball de Sant Julià d'Arbós: Quan el dia 16 de desembre de l'any passat llegíem en *La Vanguardia Española* que el senyor Jaume Picas en la seva conferència a Franciscalia havia ponderat el Ball de Sant Julià d'Arbós, *Fe i Vida* s'interessà vivament cercant un exemplar que de trobar-lo, sens dubte seria la joia més interessant del nostre Folklore local. Ni a l'Arboç ni a fora-vila aconseguírem respecte el Ball de Sant Julià més que referències més o menys documentades; els més vells de l'Arbós

asseguren que era una dansa molt popular i que fa més de 75 anys que no s'ha representat. Sortosament havem descobert que la casa Agustí Vallés de l'Arbós guarda un exemplar que fou copiat fa 35 anys per Joan Vallés Ribas (E.P.D.). No és propiament una dansa, és un auto-sacramental del qual *Fe i Vida* projecta representar-ne una escena en la gran jornada folklòrica del dia 13 de Maig.

El mateix periòdic, amb data de 6 de maig, concreta a l'entorn de la pretesa representació del ball: "El Ball de Sant Julià que sortosament havem recuperat per la nostra vila, també estarà representat en la Festa amb una síntesis i exposició del que era, ja que la nostra redacció està pendent d'un informe tècnic per completar llur forma i evolucions, a fi de portar a terme una representació amb tota la dignitat possible, d'aquesta joia del folklore arbossenc."

Al mateix número de *Fe i Vida* es publica un "Ordre d'actuació de la festa folklòrica *Fe i Vida* 1951", el qual preveu en cinquè lloc la "Sintési del Ball de Sant Julià. Arbós."

FESTA FOLKLORICA
FE I VIDA 1951

PATROCINADA PEL MAGNIFIC AJUNTAMENT I PROTECTORS DE "FE I VIDA"

Dia 13 de Maig, les 4 de la tarda,
a la Plaça del Generalíssim

TEATRE

Cartell de la Festa folklòrica del periòdic arbocenc Fe i Vida, *en el qual hom preveia de fer una representació parcial del Ball de Sant Julià. Arxiu Arbocenc.*

Com veiem, doncs, es parla primer de la representació "d'una escena" i, després –davant del desconeixement de la forma i evolucions de la posada en escena–, s'opta per fer "una síntesis i exposició del que era". Finalment, encara el núm. 64 de *Fe i Vida* inclou una crònica detallada comentant l'actuació de cadascun dels diferents grups que actuaren en la diada folklòrica, però no es fa cap menció explícita a l'anunciada "Síntesi del ball de Sant Julià". És que no va arribar a presentar-se en l'acte?...

Coneixem una versió arranjada del text original del ball, que feren Esteve Cruanyes i Serafí Pardo –membres de l'Elenc Artístic Arbocenc–,[27] datada a l'Arboç el 19 d'abril del 1951, versió que, probablement, s'hauria de representar en la diada del 13 de maig d'aquell any.

EL QUADERN DEL BALL

La Llibreta de Cal Vallès

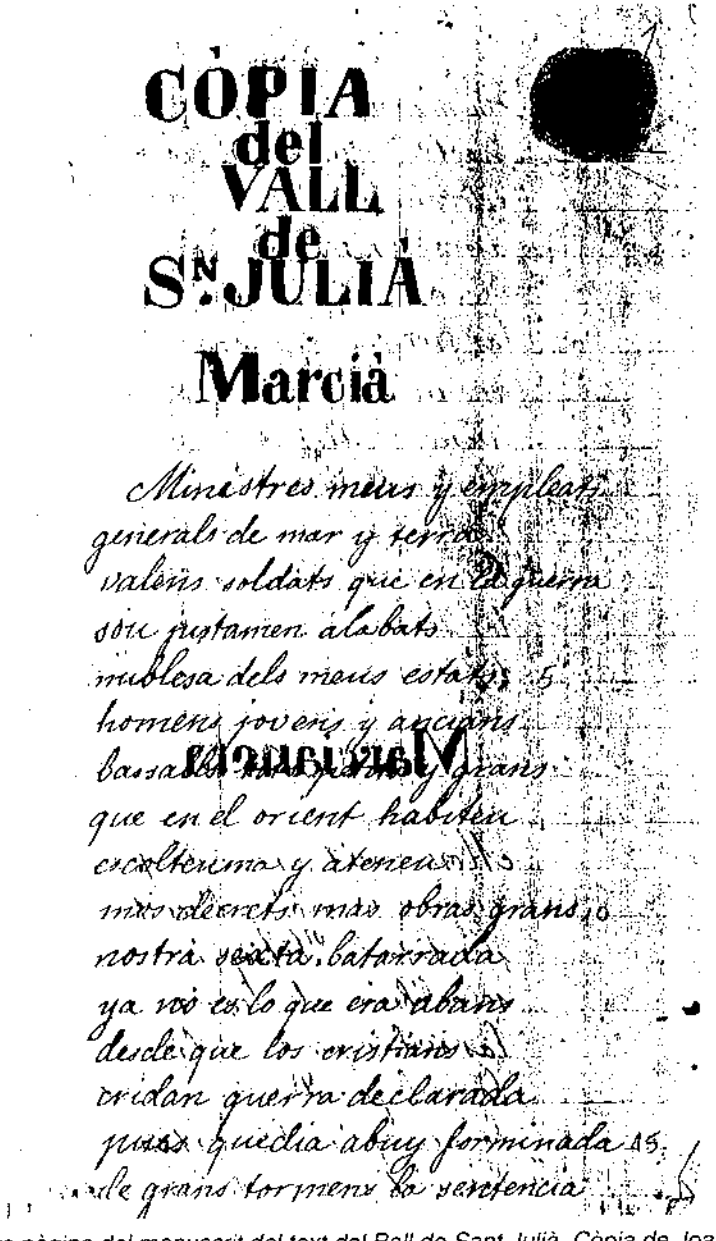
Sens dubte, el document més important de la presència del Ball de Sant Julià en les festes de l'Arboç és l'existència de la *Llibreta de Casa Vallès*, que conté els parlaments del ball.

Característiques i localització

Es tracta d'un quadern, pautat, de fulls cosits pel llom de 21 per 13,3 cm. Conté un total de 27 pàgines escrites per ambdues cares. Avui apareixen numerades, però no ho foren pel copista originari. Les cobertes són també de paper, però sense pautar. Tot ell és escrit amb plomí, i destaquen amb negreta els nominatius dels personatges que correspon a cada parlament. A la coberta consta una inscripció amb lletra molt més moderna, que fa: "Propietari A. Vallés, Casa Vallés. Major 37, Arbós".

El títol del manuscrit apareix en negreta i encapçala la primera pàgina, fa: "COPIA del VALL de Sn. JULIÀ".

Al final del text, després del "Fí", apareix també anotat amb lletra més moderna "Es Copia: Joan Vallés Ribas".

Primera pàgina del manuscrit del text del Ball de Sant Julià. Còpia de Joan Vallès i Ribas de principis del nostre segle. Arxiu Arbocenc.

Pel que fa a la localització actual del manuscrit, direm que es conserva a l'Arxiu Arbocenc d'en J. Mª Jané, des que Joan Vallès i Albornà l'ingressà l'any 1949.[18] Al mateix centre es conserva la segona versió mecanografiada, que no és més que una transcripció arranjada de la manuscrita. Un quadern de 18 fulls per 20 cm grapats pel llom, que porta per títol "Parlament del BALL de SANT JULIÀ de la Vila d'Arbós del Penedés". Presenta una colla de diferències respecte a la còpia original:

a) En primer lloc, la introducció d'una nòmina i disposició dels personatges, pàg. 1. Una mena de positura del ball.
b) L'afegit d'una "Història", pàg. 2, que vol fer una petita aproximació a la presència del ball basada en dades que apleguen Gaietà Viaplana[13] i F. de P. Bové.[12] [28]
c) La divisió de l'obra en 9 quadres i la introducció d'algunes acotacions aclaridores de certs mots del text.
d) La nota que es pot llegir al final del text, que fa: "Aquest ball s'ha conservat gracies a un manuscrit de Joan Vallés i Ribas, que ha estat arrenjat per Esteve Cruañes i Serafí Pardo. L'Arboç a 19 d'Abril de 1951."

Aquesta versió és la que era previst de representar el 13 de maig de 1951 en la "Festa Folklòrica de *Fe i Vida*".

Els Vallès de l'Arboç

La família Vallès apareix estretament vinculada al recull dels parlaments i a la conservació de la llibreta. Iniciarem el seguiment per l'avi Vallès:

Joan Vallès i Mañé (1853-1936).
És l'informador, segons ens explicava J. Mª Jané.[18] El manuscrit es conservava de l'avi Vallès; així doncs, degué ésser ell l'informador o, si més no, un dels informadors que possibilitaren el recull escrit del text. Vallès fa de pagès i és fill de Manuel Vallès i Orga, també pagès de l'Arboç, i d'Antònia Mañé i Claver. Cap al 1880 es casà amb Rosa Ribas i Sans. Morí a l'Arboç, als 83 anys, el 13 de juny de 1936, al c. Major 37, l'adreça que figura a la coberta de la llibreta.

Cap al 1876, quan es fa la darrera representació documentada del ball, tenia 23 anys –podria ésser, doncs, un probable actor.

Joan Vallès i Ribas (1884-1911).
És el copista, el col·lector i transcriptor del material a partir del recitat oral del seu pare i d'altres antics intèrprets. Sabem que neix l'any 1884, fa de pagès, com el pare, i mor solter, als 27 anys, el 2 de gener del 1911. Consta domiciliat al c. Plateria, núm. 6.

Agustí Vallès i Ribas (1896-1956).
És el conservador del text, com consta a la coberta de la llibreta. És fill del primer i germà del copista. Es casà amb Francesca Albornà i Via. Morí el 13 de gener del 1956. Consta que és electricista i té domicili al c. Plateria, núm. 6, el mateix que el seu germà.

Joan Vallès i Albornà (1922-1970).
És el que ingressà el manuscrit a l'Arxiu Arbocenc l'any 1949. Té domicili al c. Major, 37, la mateixa adreça que consta a la llibreta.

Datació de la còpia

La datació de la còpia ve delimitada cronològicament per dues dates clau. En primer lloc, l'any de naixement del copista, el 1884, i la segona la de publicació de l'estudi que Insenser féu del ball a la *Revista Musical Catalana* el mes de març del 1905. En aquest treball es reprodueix ja íntegrament el parlament de Marcià, amb el qual s'inicia el Ball de Sant Julià de l'Arboç, de tal manera que Insenser tingué ja accés a la còpia durant el seu treball de camp realitzat a l'Arboç a principis d'aquest segle. Tingué, a més, accés a informadors de primera mà, que li permeteren recollir les dues particel·les pròpies del ball. Aquest fet evidencia novament una possible activitat o actualitat del ball en la memòria col·lectiva arbocenca a final del segle XIX.

Pel que fa al copista, direm que Joan Vallès tenia, en aquella època de la visita d'Insenser, entre 18 i 20 anys, fet que fa perfectament possible la realització del manuscrit. Quant al motiu que va portar a realitzar la transcripció, sols se'ns acudeixen dues respostes: o bé fou recollit per tornar-lo a representar o bé el recull fou incentivat precisament arran de la visita del folklorista a l'Arboç.

En tot cas, la còpia és anterior a l'any 1911, que mor el copista. Tot i que *Fe i Vida*[25] publica que "fou copiat fa uns 35 anys per Joan Vallés Ribas", data que considerem aproximada, ja que ens situa cap al 1916, quan el copista feia ja cinc anys que estava traspassat.

Datació del text

Més problemàtica resulta la datació del mateix text del ball, és a dir, quan fou escrit el Ball de Sant Julià. El text deixa anar algunes dades disperses, que hem analitzat per poder datar l'obra. En primer lloc, una dada essencial per emmarcar històricament l'època de producció del text, i trobem en el parlament final o "Lloa" de Basilissa (versos 518-523):

vostra bras prodijios
sempre ans ajudat
cuan lo enemich a jurat
fer cendra de aquest Arbós
de mon fills un ball per vos
y en la guerra coblocat.

És clara la referència immediata a la Guerra del Francès i a l'episodi històric de la crema de l'Arboç l'any 1808.

Un altre dels elements importants, que va unit a aquest darrer, és el que trobem en el parlament del soldat segon, que desitja com a premi per haver apressat el sant i entregar-lo al prefecte Marcià (versos 235-239):

ni faria un regalet
lo soldat que la portat
ni faria rancho de part
de gallina y multó
pa ven blanc y vi milló.

Prova de la indigència en la qual es trobaven les classes populars després de la guerra, quan el "pa ben blanc" és considerat un premi, tot un extra.

Un tercer punt que contribueix a datar l'obra apareix en el parlament del Diable (versos 371-373):

sempre y ballan balanjera
y com volen mudar de dansa
sempre fan balsa que balsa.

La "bulangera" o "bolonjera" era una dansa popular típica del Penedès, i Insenser la vincula a "diables de xerinola o de carnestoltes",[12] que ja fan per les prèdiques del diable. A més, però, aquest personatge, sempre crític amb els costums i usos socials, apunta que volen canviar

de dansa "sempre fan balsa que balsa". El vals, originari d'Àustria, s'introduí a la resta d'Europa després del Congrés de Viena (1814-1815), precisament després de les guerres napoleòniques, i després es difongué per tots els estats i fou molt conreat com a ball de societat.

El diable, doncs, just recull, irònicament, el moment d'aquest canvi, que està ja prou divulgat, ja que fins i tot a nivell popular s'intenta canviar un ball tradicional com la "balanguera" per un de nou que ballen les classes dirigents.

Estem, doncs, novament a la postguerra del francès.

La datació del text estaria emmarcada en la dècada dels anys 20 del segle XIX. Com a referències, direm que la reconstrucció de la vila quasi era un fet l'any 1825; a l'entorn d'aquest punt, Cruanyes ens diu que "faltava poc per haver-hi el mateix nombre d'habitants que abans de la guerra", i així, en aquest clima de normalització de la vida social i lúdica, l'any 1827 es compren uns nous gegants.[13]

TÈCNICA DRAMÀTICA: EL DESENVOLUPAMENT DEL TEXT

Es tracta d'un ball plenament hagiogràfic. L'acció se situa a Antioquia de Síria l'any 309, segle IV. Època del Baix Imperi Romà. A orient governa l'emperador Galeri Valeri Maximià (305-311), que prosseguí la persecució religiosa decretada l'any 303 pel seu antecessor Dioclecià (284-305). Poc abans de morir, l'any 311, Galeri publicà un edicte favorable als cristians. Constantí, l'any 313, per l'edicte de Milà, proclama la llibertat de cultes. Sant Julià, mort el 309, serà un dels darrers màrtirs de la persecució de Dioclecià.

La història s'inicia amb la presentació de Marcià, prefecte (Praeses) d'Antioquia, i la seva esposa Marcianeta, que fa pública la seva pretensió de perseguir aquells que no acceptin adorar les divinitats de Roma.

Després l'acció es trasllada a l'altre extrem del ball. Sant Julià i la seva esposa Basilissa acaben de contraure matrimoni i es comprometen a viure amb castedat i dedicats a la seva religió.

Novament l'acció es situa a casa de Marcià, on el seu fill Celso li comunica que vol convertir-se al cristianisme, arran d'un miracle que ha vist fer a Julià. Marcià el rebutja com a fill.

Un dels soldats a les ordres del prefecte –soldat 1r– localitza Julià en una casa del c. de l'Hospital, i ho comunica al general, en presència de Marcià. Aquest mana que el portin pres.

Novament l'acció es situa a l'altre costat del ball; retornem, doncs, a casa de Julià. El capellà (un prevere) avisa Julià del perill que corren davant la publicació de l'ordre de Marcià de perseguir els cristians. Julià, amb posat ferm, es mostra partidari de donar la vida per les seves conviccions.

Retornem, altre cop, a casa de Marcià. El soldat 2n porta Julià pres davant del prefecte. Aquest el convida que, si vol salvar la vida, renegui del seu Déu i adori els deus romans. Julià, per tota resposta, fa una professió de fe i es mostra íntegre en les seves creences. Marcià el condemna a ésser assotat en públic i fa encadenar el seu fill Celso. Després mana que ambdós siguin cremats en un "foc de pega y quitra". L'àngel apareix per confortar Julià en el turment que s'apropa.

Marcianeta intercedeix pel seu fill Celso davant de Marcià, i aquest es mostra ferm en la decisió presa, però li permet visitar el fill a la presó.

Novament un soldat –el tercer– porta noves a Marcià que Julià i Celso, per intercessió divina, s'han alliberat de les cadenes, i de la conversió de 20 soldats del prefecte en veure aquell fet miraculós. També que, després de tirar-los al foc de "reña enquitranat", en surten sense cap mal. Davant d'aquest fet, Marcià, colèric, mana matar els 20 conversos i donar turment als dos presos.

Després, i sense gaire relació, hi ha l'actuació del diable burlesc, que, en d'altres balls d'aquest tipus, és l'encarregat de tancar els parlaments i demanar la voluntat. Aquí el diable té un rol diferent.

Després, el general informa el prefecte Marcià que els turments no fan res als reus. Després arriba Marcianeta, que s'ha convertit al cristianisme i demana el baptisme al capellà, que li administra davant de Marcià. Aquest, llavors, mana fer degollar Julià al seu fill Celso i fins la seva dona Marcianeta; el capellà sembla que es salva per una errada de l'autor o, potser, perquè matar capellans era, en l'època de Ferran VII, cosa mal vista pròpia de gavatxos i liberals. L'àngel canta la glòria del martiri del sant.

Acaba el ball amb una lloa que fa l'esposa de Julià, santa Basilissa, que, a manera d'uns goigs, lloa el sant i la vila que el té per patró. Acaba el parlament demanant la voluntat.

L'extensió del text no és en realitat gaire llarga, 576 línies, 34 de les quals corresponen a les didascàlies –en concret nominatives–. S'observa una simplificació màxima; no hi ha cap tipus d'anotació dividint el text en parts o moments escènics. Tampoc no existeix una prèvia nòmina ni disposició que han d'adoptar els personatges. No apareixen tampoc acotacions de cap tipus, ni musicals, ni escèniques, ni coreogràfiques, fet que demostra clarament que es tracta d'un text recollit i aplegat a partir de l'aplec i transcripció d'un recitat oral. És un text molt diferent d'altres manuscrits de balls parlats que hem tingut ocasió de consultar, còpia alhora d'altres manuscrits anteriors, els quals deixen constància de molts més detalls a l'entorn del desenvolupament i escenificació de l'obra.

L'atrezzo, com és habitual als balls parlats, és mínim, i no explícit. Així es parla de "vestits de penitents" que porten Julià i Basilissa; de cadenes per empresonar Celso; de flagells per assotar el sant; de coltells o espases dels soldats per degollar els tres màrtirs; de la palma i la corona que porta l'àngel al sant, símbol del triomf pel martiri.

Pel que fa a l'escenografia, es simplifica al màxim; tota ella és parlada, inclou la casa de Marcià, la casa de Julià i la presó. L'autor estalvia al màxim l'escenificació, de tal manera que en molts passatges de l'obra s'opta per la narració dels fets per part d'un personatge, en lloc de representar-los pròpiament com a part del ball.

Els personatges són dotze. Per ordre d'aparició són: Marcià –prefecte d'Antioquia–, la seva esposa Marcianeta, Julià i la seva esposa Basilissa, Celso –fill de Marcià–, el soldat primer, el general, el capellà, el soldat segon, l'àngel, el soldat tercer i el diable burlesc.

Pel que fa a l'aspecte formal, el text és escrit en català i en vers; 537 versos de 7 i 8 síl·labes que s'estructuren en quartetes, que rimen en consonant. Les estrofes presenten diferents variants pel que fa a l'estructura, i són les més generalitzades les de rimes encadenades a-b-a-b i també les de rimes creuades a-b-b-a. Apareixen combinacions d'aquests models bàsics junt amb sèries mètriques d'apariats i amb introducció d'algun vers per mantenir l'efecte d'unitat rítmica.

Un altre dels aspectes importants són les referències locals que conté el text. L'autor es mostra prou coneixedor de la vila de l'Arboç. Així, la detenció de sant Julià es localitza intencionadament en una casa que està "aixin fora del portal / al carrer del hospital" (versos 131-132). Al carrer de l'Hospital de l'Arboç, urbanitzat ja extramurs de la vila al segle XVIII, s'hi accedia sortint pel portal del Raval.[13]

També es fan clares referències a elements festius locals: "lo gloriós San Juliá / sans martirs abuy al dia" (versos 408-409), tot fent referència a una possible representació íntegra del ball en el segon dia de la Festa Major, que era dedicat als sants màrtirs Justí, Fortunat, Càndida i Victòria, copatrons de la vila.[13] També el text concreta clarament quan era tradicional de representar el text: "y que las mans allargueu / demanarbos pera sempra / aquesta festa de Setembra / aixis ó demano á Deu." (versos 534-537). A l'entorn d'aquest punt de la datació de la Festa Major d'estiu, Esteve Cruanyes recull que "ja l'any 1704, es va celebrar el segon diumenge de setembre i així mateix la trobem documentada els anys 1824 i 1827",[13] anys, aquests darrers, en els quals hem assenyalat que es podria datar el text del ball.

Un altre aspecte curiós el trobem en el parlament del diable burlesc, que recull la crítica social i el típic esperit missògin característic d'aquests personatges:

donas que van pels cantons
ó radera las profesons
com na son al rantadó
y al forn al fañadó
faltas agenas murmuran
y ab las sebas no saturan
tot homa que está burratcho
se juga als dines á catcho
y no fa bé al jornal. (versos 384-392).

Paral·lelisme que trobem d'una forma prou clara en els parlaments d'altres diables burlescs d'altres balls parlats representats també al Baix Penedès, com ara el de la Rosaura o el del Marcos Vicente de les Peces d'Albinyana. Ambdós textos molt posteriors i atribuïts a Francesc Torné i Domingo (Reus 1820 - Falset 1880), autor i reformador de diversos textos de balls parlats. Vegem-ne dos exemples:

quan sent van al rentadó
no fan més que aná charrá
tot es di mal de los homens,
si no volen treballá.
...
al forn y al rentadó
es ahont se barallan més
(Ball de la Rosaura).

De donas que sempre xerran
a la font y al rentadó
me fan fastich y pudó
al veurelas com remenan
(Ball de Marcos Vicente).

L'acompanyament musical

Insenser, durant el seu treball de camp a l'Arboç, recull dues particel·les pròpies del ball. Una primera porta per títol "La passada" i una segona "Camí del martiri", nom que prové de la seva utilització en el desenvolupament de la representació. També fa constar que la música va encomanada a "violins, clarinets o gralles, segons puguin disposar", i que les dues tonades les ha sentit també "en altres balls per l'estil",[12] és a dir, que eren emprades en representacions d'altres balls de sants.

És comú trobar més d'una particel·la aplicada a un sol ball; en alguns dels textos manuscrits que hem localitzat al Baix Penedès, consta la utilització de dues tonades diferenciades. Una és emprada per a l'evolució coreogràfica entre escena i escena, o parts en què es divideix el mateix text, i que apareix anotada en l'acotació "Música y fe la passada" o simplement "Música". La segona, i també aplicada a aquest moviment coreogràfic i que s'especifica amb l'acotació "Marcha", amb la concreció de si s'ha de tocar ràpida o lenta, és emprada per moments escènics de més importància, de més acció.

Si atenem a l'estructura del Ball de Sant Julià, podríem dividir l'obra en nou quadres o moments escènics, en cadascun dels quals hi hauria altres tants interludis musicals, combinant la particel·la de la passada amb l'evolució coreogràfica de la passada creuada o de dalt a baix, amb la segona particel·la, Camí del Martiri, emprada en les darreres parts del ball, en l'empresonament, turment i degollació i la lloa final a sant Julià.

La passada creuada consisteix a passar els personatges d'un rengle a un altre, però sempre han de quedar com estaven abans de realitzar el canvi.

La passada de dalt a baix o passada llarga consisteix a donar tota una volta cada rengle damunt d'ell mateix i tornant al lloc de sortida després d'haver seguit tot l'espai ocupat per aquella.

EL TEXT: CÒPIA DEL BALL DE SANT JULIÀ PER JOAN VALLÉS I RIBAS (1884-1911)

La versió que s'ofereix és la de la *Llibreta Vallès*, de la qual s'ha respectat l'ortografia original.

MARCIÀ

Ministres meus y empleats
generals de mar y terra
valens soldats que en la guerra
sou justament alabats
nublesa dels meus estats
homens jovens y ancians
basalls tots petits y grans
que en el orient habiteu
escolteuma y ateneu
mos decrets mas obras grans
nostrá sexta batarrada
ya no es lo que era abans
desde que los cristians
cridan guerra declarada
pues quedia abuy forminada
de grans tormens la sentencia
manifestem per adorar
nostre Deu que al nostre altar
adorem ab reverencia
apraparisen los tormens
las argollas, las cadenas
las presons y altras penas
sens deixar batalls bullens
vingan lleons y serpens
disposats per deborá
fins al nom del cristiá
buy promtament cumplert
tot lo que tinch establert
tot ho mana Marcià.

MARCIANETA

Mon marit y gran perfet
sempra ba sabi y discret
per tota la Yntioquia
se celebria ab alegria
las ordas que tu es dat
lo cual que Deu ha manat
lo perseguit ab curatxa
los cristians que de homenatxa
tributar a son Deu fals
y nos es just que yo mestals
que vostràs lleys desmanteixan
que morian si nos desdeixan
de haber tan mal parlat
las lleys que tu as dictat.

MARCIÁ

Deban mons Deus á jurat
no pararan de nit y dia
lo perseguir amb bisarria
a tot cristiá malvat
axis quedies descansada

GOIGS EN LLOANÇA DEL GLORIÓS MÀRTIR SANT JULIÀ

EXCELS PATRÓ DE LA VILA DE L'ARBOÇ

Si l'Arboç us escollia
i el prenicu de la mà:
Feu-nos sempre companyia,
Sant i màrtir Julià.

I

Nat a Síria, bressol noble,
com un lliri que floris,
perfumàreu tot un poble
amb olors de Paradís.
Fóreu l'àngel que sabia
la puresa encomanar.
Feu-nos...

II

L'amor encomanadissa
del Bon Déu, davalla a Vós
i us triava Basílisa
per esposa, i a L'Arboç
tot el poble us pren per guia,
i el vetlleu des de l'altar.
Feu-nos...

III

Vostra llar és santuari
de treball i oració.
Nostres cors són el sagrari
de la gràcia del Senyor.
Pren de Vós la fesomia
cada cor, com un germà.
Feu-nos...

IV

De la vostra vida santa
el martiri fou tribut,
i la palma que us decanta,
i tan plena de virtut,
diu als fills un llenguatge
que ens nodreix el dolç Mainat.
Feu-nos...

V

Quan Chabran cremà la vila
decebut era ben tost.
Vostra imatge que ens vigila,
desarmava el capitost.
Aquest nom el corprenia,
i el calia respectar.
Feu-nos...

VI

En la pesta i en la guerra
fóreu sempre nostre escut;
heu vetllat cases i terra
en el trànsit i en l'èxit.
Si el treball ens distingia,
ens heu dat salut i pa.
Feu-nos...

VII

Consoleu el fill que plora
Vós que sou dolç Circumcís
Assistiu-nos en bona hora,
pecadors i errants vetlleu
Els malalts en agonia
no volgueu abandonar.
Feu-nos...

VIII

Un estol que bé us aclama
porta el vostre nom: L'Esbart.
De tradició i dansa us fiama
que l'allunya del pecat.
Beneeix-lo cada dia
i fidel proclamarà:
Feu-nos...

IX

És la vila esponerosa
de sembrats, i d'oli i vi.
La pubilla més formosa
du les puntes de coixí.
Ella amb gest de senyoria,
els boixets sap fer cantar.
Feu-nos...

X

La virtut floreix i grana
com l'espiga i el raïm.
Vostra amor ens l'encomana,
i l'Altar us ofertm,
i us preguem que sigueu guia
d'aquest poble que us triï.
Feu-nos...

De L'Arboç sou l'alegria,
cor del poble i camí pla.
Feu-nos sempre companyia,
Sant i màrtir Julià.

℣. *L'heu coronat de glòria i honor.*

℟. *I l'heu posat per damunt de les obres de les vostres mans, o Senyor.*

P R E G U E M

O Déu omnipotent, concediu als que venerem el naixement celestial de sant Julià, Màrtir vostre, la gràcia d'enrobustir-nos en l'amor del vostre nom per la seva intercessió.
Per nostre Senyor.

Dibuix per R. Vives i Sabaté de la imatge de Sant Julià, obra del conegut escultor Frederic Marès, que hi ha actualment al temple parroquial de L'Arboç, del Penedès.
Any del Senyor 1984.

Goigs de Sant Julià, patró de la vila. Edició de l'impressor vilanoví R. Vives i Sabaté de l'any 1984.

que quedará instruit
del nou cultu instituid
contra aquesta gent malvada.

JULIÁ
Basalisa ma mulle
nostras bodas celebradas
y ara es esposa estimada
vos vull di lo quem de fe
aquell Deu quens a criat
en mon cort esta dient
que los dos mol prontament
fasem vot de castedad
y enseñarem los begans
la nostra santa doctrina
lo cual lo home encamina
y el animora dels sans
digaume génuament
sens temer vostre perer
si bories á lo ben fer
lo quens diu lo omnipotent.

BASILISA
Ab profunda humilitat
Juliá vos a dit que si
que el mateix ma pasa a mi
desde que ans em casat
lo estandar de puresa
per mi será ven guardat
templansa y furtalesa
los homes sens may parar
instruirlos á la fé
lo cual als enseñaré
lo nostre deu venerat
ay Juliá que alegria
abuy gosa lo meu cort
encara que ab dolor
deixa vostra compañia
ya que Deu ans á donat
los dos iguals sentiments
vesimlos de penitens
y fasem sa voluntad
de estos esposos fiels
lo vot suplico aproveu
vos Deu meu y quen junteu
á vostra gloria al cel.

CELSO
O mon pare Marcia
yo us bull di ab breus paraulas
quels Deus que tenim son faulas
yo buy ser cristiá
y creureu que Juliá
ab altras lleys que encanta
fa unas cosas que espanta
abuy mort y enterrat
un home a resucitat
veyeu que cosa mes santa.

MARCIÁ
Calla fill meu mon descans
non vulgas donar la gloria
detebirna ma victoria
non donguias tormens tan grans
tu deus la religió
que de tus pares profesá
y sí creus ab Juliá
nos perias de mi el perdo.

CELSO
Yo venero solament
yo qui faitx lo pa y lo vi
quen pa y vi se convertí
per ser dels bons aliments.

MARCIÁ
Ay boca desinfernada
llengua fina descurpí
boca plena de bari
marina esta desplegada
apartat de ma presencia
que quedar yo en lo disgust
de firmar cual es molt just
contra mon fill de sentencia.

SOLDAT 1er
Sen retardat un moment
vos aviso mon Señor
que y descubert al traidor
quen engaña molta gent
es un jove masilent
Juliá se anomena
sempra an te la casa plena
de homens aquell instrueix
y la lley quel segueix
de Cristo se anomena
a mitx cuartel apartat
axin fora del portal
al carrer del hospital
vull dir rec retirat
al pendreu asegurat
á la primera caseta
que san contra á ma dreta
ab dos finestras iguals
y adal uns bantanals
y una porta petiteta.

GENERAL
Per aquest servey tan gran
se dono en nom de profet
la llicencia ben cumplert
y lo grau de oficial.
Señor del mayor poder
perfet lo mes estimat
devan vos y arrivat
per cumplir a mon deber
en un lloc mol retirat
segons acabo dentendrer
á Juliá vaix encendrer
la lley del crucificat
en un sol Deu tot poderós
ell y sa muller adoran
sens aixi que no ignoren
las ordas que au dat vos
sus cosos an mal tractat
ab dejunis y penitencias
sens ninguna violencia
votaren virginitat
y enseñan sa doctrina
que se anomena cristiana
ya molta gent mediana
en ells grosa se inclina
los pobres dona sus bens
los fa creurer ab profecias
de Ysaias y Jeremias
y engañant los ignosens
nostras lleys a profesiat
nostra secta destrueix
veyeu quin castic mereix
aqueix cristia malvat.

MARCIÁ
Lo pondrás asegurat
devan meu feulo portar
que de sas culpas será
com á reo castigat.

CAPALLÁ
Julià company fiel
vos no sabeu lo que pasa
se publica en esta plasa
un decret lo mes cruel
Marciá lo mes infiel
dels perfets que han gobernat
Antioquia a manat
dar mort á tot cristià
que sus Deus no adorá
mol humil y mol pustrat
aquet decret tan rigurós
nostra fé de confortá
perqué nons portia gozá
a nostre Deu poderós
renovem aqui tots dos
nostres vots y juramens
lo martiri desitjat
á nostre Deu adorat
beurem antes de poc tems.

JULIÁ
O con Marciá ab rigor
lo seu gran poder nons tenta

que en esa sort que mes aumenta
la fé de mon criador
sa lley santa juraré
deban lo tirá malvat
que per Deu crusificat
la mia vida perdré
deixem del mon los enganys
sacrifiquem en esta vida
que abuy Deu nons convida
y al animora dels Sans
¡oh dia alegre y felis!
¡oh instadisim instant!
a que entraré triunfant
las portas del paradis
ó benturós pasadis
que ab tanta felicitat
á un que de verificat
quel dia de la mort
es dia de millor sort
quel dia que habem nat.

SOLDAT 2on
Gran victoria gran señor
á lograt mon general
sols per ser soldat leal
vos envio aquet traidor
y fa cara de procurador
se anomena Juliá
y estaba ab un capallá
ab una caseta sola
y an feyan molta charinola
dient mal de Marcià.

MARCIÁ
Digas al general teu
quen donguias un dia de gloria
que yo tindré en memoria
lo teu servey y lo seu.

SOLDAT 2on
A si yo an fos lo perfet
de mi sen recordaria
y buriu com curraria
pels carrers sens teni fret
ni faria un regalet
lo soldat que la portat
ni faria rancho de part
de gallina y multo
pa ven blanc y vi milló
veusel aqui amborratchat.

MARCIÁ
Si vols calmar con furor
y ta vida vols salvar
á ton Deu as de deixart
y adorar munio dol deor.

JULIÁ
Dic que un sol Deu yhá
y que an tres personas és
y que las tres no son mes
que un sol Deu que tot hu fá
los teus oidos destrueix
sols en ell yo adoraré
y per ell yo moriré
y ell per mi feu lo mateix.

MARCIÁ
Se ha bist may un blasfemo
contra aquet res malvat
contra al cultu y magestad
deban lo Señor supremo
es un jove mantider
mal discret y mal parlat
siga en publich asolat
que diga lo trompeter
mana lo gran Marciá
castigar lo delincuent
per servir de escarment
á qui vol ser cristiá
y per castigar lo orgull
de Celso que ha renegat
siga pres y encadenat
y ara per fill meu nol vuy
y eres nina del meu ull
y ara en la parsó tancat
cuan Juliá siga asotat

á los dos fareu cremá
ab foc de pega y quitra
dins á votas á vivar
y aixis será respectad
de mons vasalls lo decret
veyen que non faix tort ni dret
ni al fill quen so criat.

ANGEL
Conforteu vos Juliá
que nostre Deu vos espera
ya la vida verdadera
que ya may se acabará
confondreu á Marciá
ab un valor sens igual
no temeu nons fareu mal
los tormens y amenasas
lo tirá perquens abrasa
nostre Deu celestial.

MARCIANETA
Tot lo poble se non dol
e Celso de qui els para
y te suplica samara
lo librias de ton consol
no veus ques un ignosent
y que creu tot lo que sen
abuy creu ab Juliá
y damá no y pensará
be sabs bé que tot ofici
as pot fe un benefici
iximeix pues de la lley
a mon fili tu quets un rey.

MARCIÀ
Sols castigo com a rey
com á para al salbaria
y no al castigaria
sino conprangues la lley
me faras un gran servey
per veurer si podras fer entrar
perque en la parsó
per veura sil reduirás
lo cual veurer lo veurás
nos perias de mi al pardó

SOLDAT 3er
Salva perfet lo mes just
vos causaria un disgust
una novedad mol gran
quen porto á vostre devan
aquell jove Juliá
que vos fero assotá
pels carrers fou castigat
segons vos habiau manat
a tornat ya la parsó
á mon Celso y mon señó
vostre fill pasava penas
del gran pes de las cadenas
aixis que se ha bist ara
Celso y ell se abrasaren
y claman ab juramen
á son Deu omnipoten
y luego fen oració
ab molta debosió
los ulls al cel elevat
y an fet una cruel guerra
tot á trosos y par terra
aburiau com un saltat
sens ningú aberlos tocat
al veure lo referit
vint soldats ha convertit
aigua al cap als á tirat
fins á Celso á batejat
cumplin vostre manamen
dintre de un foch arden
de reyna enquitranat
tots junt los y havem tirat
vos y aseguro señor
que compasio causaban
dins las llamas antonaban
cantic á son criador
que á son para celestial
y adorava tan favor
y lo foch de orador
an aixit sens ferse mal.

MARCIÁ
Aturdit quedo y confús
tots los Deus y la magestad
tot está atropellad
mons sentits perden son us
ea lo meu general
que de mon major y brillu
ab tu solsament confio
que sempre as estat lleal
fes pujar en catafal
tots aquells vint soldats
sigan luego degollats
Juliá Celso mon fill
tractats del modo mes vil
y en la parsó atormentats.

DIAPBLE
Aqui soch nom cunaxeu
pubilla soch bon areu
la meba hisenda es mol gran
de ponen fins á llaban
es pasat per uns camins
de flautas y violins
ampies com la carretera
sempre y ballan balanjera
y com volen mudá de dansa
sempre fan balsa que balsa
y al bosch als tinch que pasturan
tots aquells que si aturan
pasat par si portal
u ab sas bañas nos fan mal
y de alli ix fusta bona
pals fabricans de Solsona
que tots ells son esmulets
y an fabrican gabinets
an cullu grosas cuarteras
de charrairas y de embusteras
donas que van pels cantons
á radera las profesons
com na son al rantadó
y al forn al fañadó
faltas agenas murmuran
y ab les sebas no saturan
tot homa que está burratcho
se juga als dines á catcho
y no fa bé al jornal
ab sol amich no es ben lleal
y san ban á rubá cols
dien que van á busca cargols
aqui bureu la meba erencia
currens com la diligencia
no beyeu si soch ben cumplert
yo crech que mi descubert
y sino me habeu conegut
y vos dich que soch
valen soldat de Lusbel
y enamich de San Miquel
tots los homans mals casats
y los fadrins desbargatats
mais ampurtaré al infern
á cremá ab un foch etern
sinó lo glorios San Juliá
sans martirs abuy al dia
abunarem ab alegria.

GENERAL
En vostre servey Señor
grans conquistas se han lograt
los perills á superar
sempre ab victoria y valor
pero me causa rubor
lo verme abuy engañada
ma valentia burlada
la orda de vos mon rey
y la nostra bona lley
am majica atropellada
de Juliá lo valor
y de aquet reo la constancia
burlanse la arrogancia
de mon tormen lo rigor
aben apurat lo furor
de disconaguts tormens
y finalment los serpens
lleons tigras y drachs
tots junts y han astat tirats
per ser pasto de sas dens

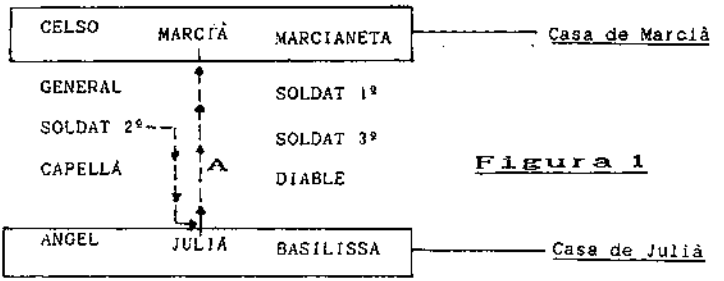

Figura 1

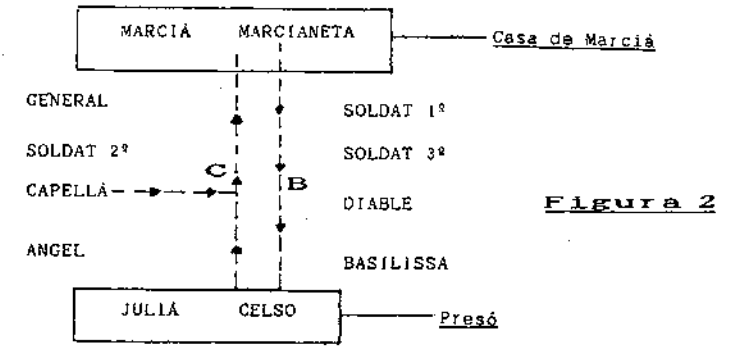

Figura 2

Reconstrucció de la postura i situació escènica del ball:
*Figura 1: Aquesta posició inicia el ball i es manté fins al final del 5è quadre o moment escènic. Al principi del 6è quadre, Julià realitza el moviment **A** junt amb el soldat segon (versos 1 a 287).*
Figura 2: És la situació escènica que queda configurada a partir del 7è quadre fins al final del ball (versos 289 a 537).
*Com a moviments individuals importants trobem el desplaçament que fa Marcianeta a la presó (final del 7è quadre ,vers 310), que indiquem amb **B**, i també el seu retorn junt amb el capellà a casa de Marcià (vers 441), que indiquem amb **C**.*

ab ses bocas ben badadas
pues astaban afamadas
totas las han respactadas
mol humil y mol postradas
ya sos peus arrodilladas
ningú las ha tocadas
y luego vindrá la vostra
la vostra resposa
y ella vos informará
de lo que anat a buscá
en la parso espantosa.

MARCIANETA
En esta oscura parsó
lo llum del cel a baixat
lo meu cort inlluminat
y la llum del Salvador
no temo no á tu rigor
qui te estat cruel
y qui li estat fiel
á la mulle destrueix
quins falsos Deus aborreix
sols venero á Deu del cel
ques de mon y de cel rey
tun imperi acabará
te destruirá ó tirá
si no segueixas sa lley
ministra del seu altar
treyeuma de este abisma
doneuma lo san batisma
per sa gloria alcansar.

CAPALLÁ
Ab ardor
al nostre Deu eternal
si fens aqui as fet mal
per ells quedias perdonada.

MARCIÁ
Ab una volta acabaré
ab aquestos cristians
ea soldats arrogans
quel vostre valor convé
vosaltres dos á la parso
anireu
á Juliá degullareu
Celso y ma mullé
acabin aqui sos dias
los que adoran el Mesias
que aixis u vol la lley
lo que estabii nostre rey
y per servir descrament
als habitans del orient.
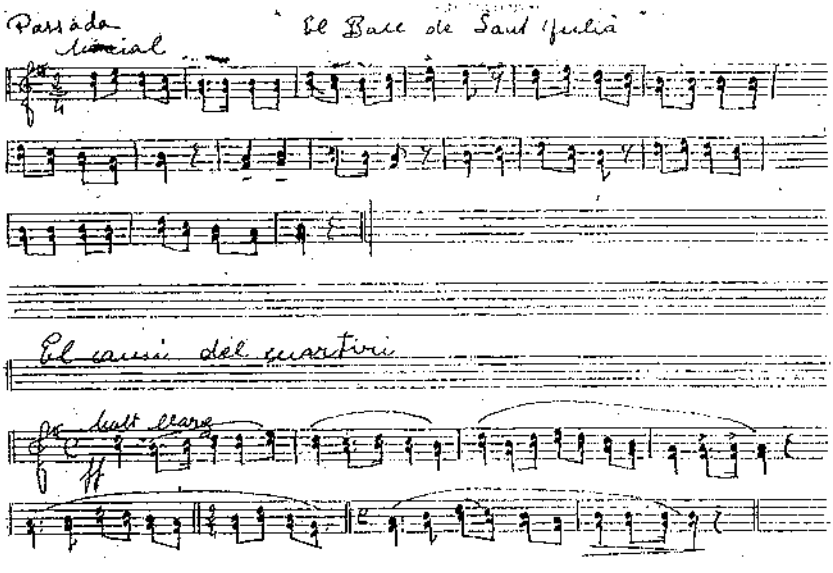
ANGEL
Lo triunfo haber lograt
Juliá morir per Deu
la gloria poseireu
per tota la eternitat
u de Deu so embiat
per darbos la enhorabona
Arbós juntament Blasona
per tenir á cap de altar
y que Deu a premiat
en esta palma y corona.

BASALISA
Yo la vila de Arbós
salto y ballo de contento
a son patró gloriós
lo pages lo poderós
lo pobra que ba á captá
te lo empedit y lo sá
sempre se esmena á porfia
obsequiar nit i dia
lo martir san Juliá
lo prengueren per patró
perquel á protejis
á pues y afavoris
ab tota pretensió
sempra que ab debosió
an ell recorran postrat
demanarbos quels lliureu
y luego aparexeu
sobre lo iri coblocat
y doneu alivio y blat

á tot lo nostre conreu
cuan algun malalt está
de cuidado agrabat
con la pesta assotat
y á votre parroquia
no fet mes que demaná
lo vostre amparo y favor
y luego lo furor
del mal habeu aplacat
aberlos interposat
a nostre Deu criador
vostre bras prodijios
sempra ans ajudat
cuan lo enemich á jurat
fer cendra de aquest Arbós
de mons fills un ball per vos
y en la guerra coblocat
puig sou nostre apbocat
qui en vostre favor confia
siau nostre llum y guia
Juliá martir sagrat
y vosaltres que atens
habeu vist representá
del patró san Juliá
los martiris y tormens
vos suplico indulgens
las faltas disimuleu
u que las mans allargueu
demanarbos pera sempa
aquesta festa de Setembra
aixis ó demano á Deu.

FI

És copia: Joan Vallés Ribas.

Transcripció de les dues particel·les pròpies del Ball de Sant Julià, segons va recollir Antoni Insenser en un treball de camp a l'Arboç cap a principis del segle XX. Arxiu Arbocenc.

NOTES

(1) Joan Ramon i Soler. Poesia publicada al periòdic *El Vendrellense*, de 22 de juliol de 1900.

(2) Pere Anguera i Josep Bargalló a *Religió, ideologia i literatura popular: els balls parlats del camp de Tarragona. Universitas Tarraconensis VIII*. Facultat de Filosofia i Lletres. Divisió geogràfica i històrica. Tarragona 1985-86.

(3) Salvador Arroyo i Julivert a "Els Balls Parlats al Baix Penedès: aproximació a una realitat històrica". Setmanari *El 3 de Vuit*, 23 de març de 1990.
També a "Els Balls Parlats al Baix Penedès: marc geogràfic i catalogació". Comunicació publicada a les Actes del I Congrés de Balls Parlats, *Els Balls Parlats a la Catalunya Nova*. Edicions El Mèdol, 1992.

(4) Salvador Arroyo. "La tradició dels Balls Parlats a l'Arboç". Revista *El Cafè*, núm. 25, l'Arboç 1992. Setmanari *El 3 de Vuit*, 25-8-95.

(5) Quadern núm. 1, de l'Escola de Grallers de Sitges, 1980. Es concreta que una colla de l'Arboç el va representar a Sitges el 1858.

(6) El primer a donar notícia d'aquesta representació és A. Insenser a la *Revista Musical Catalana* el març de 1905.

(7) Manuel Bofarull i Terrades l'anomena en el pregó de la Festa Major de la Bisbal l'any 1993. Publicat al programa de la Festa Major del 1994.
La festivitat de Santa Margarida, ens informa Salvador Farré, era la "Festa Major Xica" de la Bisbal.

(8) Salvador Sanabra i Bruix "Vador Segarra" ens el documenta a Bonastre, segons li havia explicat la seva mare (entrevista 25-7-94).

(9) Robert Vallverdú i Martí *a El Ball Parlat de Sant Ramon de Penyafort*. Premi Sant Ramon de Penyafort, any 1990 (pendent de publicació). Existeix, però, una comunicació amb el mateix títol publicada a les "Actes del I Congrés de Balls Parlats". Ed. El Mèdol. Tarragona, 1992.

(10) Joan Amades i Gelats. *Costumari Català*. Vol. IV, pàg. 624.

(11) Un d'aquests articles es publicà al programa de la Festa Major de Bonastre del 1989. Un segon a *Gran Penedès*, butlletí del l'IEP, núm. 17 (desembre 1989).

(12) Antoni Insenser i Bertran. *El Penedès, balls, danses i comparses*, edició a cura de Joan Solé i Bordes. Ajuntament de Vilafranca. Festa Major de 1982.
F. P. Bové i Trius. *El Penedès, folklore dels balls, danses i comparses populars*. El Vendrell, 1926.

(13) Gaietà Viaplana i Cornet, prev. "Notes Històriques de la Parròquia i Vila de Arbós". Fulletó publicat al periòdic *Badalota*, l'Arboç 1992.
Esteve Cruanyes i Oliver. *El Llibre de l'Arboç*. Inst. Estudis Tarraconenses. R. Berenguer IV. Tarragona, 1985.
Esteve Cruanyes i J. Mª Jané i Samsó. *L'Arboç dansaire*. L'Arboç 1986.

(14) Salvador Arroyo. "Aportacions a la història del ball de Diables de l'Arboç". Setmanari *El 3 de Vuit*. 25 d'agost de 1989.
També a "Algunes dades inèdites de la carretillada del Ball de Diables de l'Arboç", setmanari *El 3 de Vuit*, 22 de desembre de 1989.

(15) Jordi Bertran. "Inventari dels balls parlats documentats *al Diario Mercantil de avisos i noticias*". Actes del Congrés de Balls Parlats. Ed. El Mèdol. Tarragona, 1992.

(16) Eloi Miralles i Figueras a "Actualitat i bibliografia dels Balls Parlats al Penedès." Ponència presentada al Congrés de Balls. Ed. El Mèdol. Tarragona, 1992.

(17) El programa de la Festa Major de Vilafranca del 1979 fa un buidat estadístic dels balls que apareixen en els comptes del llibre d'Ad. de Sant Fèlix entre els anys 1776-1876. I no hi consta ni una sola actuació del Ball de Sant Julià en aquest període.

(18) Josep Mª Jané i Samsó, fundador i conservador de l'Arxiu Arbocenc, ens ho comunicava el 29-7-1994.

(19) J. Mª Martorell i Coca documenta un darrer intent de posar-lo en escena als anys 40 a "Extensió i vitalitat del Ball de St. Bartomeu". Actes del Congrés... Ed. El Mèdol. Tarragona, 1992.

(20) Salvador Arroyo a: "Notícia dels gegants i nans de l'Arboç". *El 3 de Vuit*, 26-1-1990.
"Quelcom més sobre els gegants de l'Arboç". Revista *El Cafè*, núm. 15. Desembre 1990 - gener 1991.
"La Moixiganga de l'Arboç". Revista *El Cafè*, núm. 27. L'Arboç, novembre-desembre 1992.

(21) Tot i això, coneixem un article del vilafranquí Josep Mª Masachs, "En la vigília de la Festa Major: Comparses i Balls desapareguts", publicat a *Penedès*, 28 d'agost de 1976, on ens parla d'una versió del Ball de Sant Julià molt diferent de l'arbocenca. Amades, per altra banda, diferencia entre sant Julià d'Antioquia, la diada del qual se celebra el 9 de gener, i sant Julià Hospitalari, que se celebra el 17 d'agost.
Mentre el Ball de l'Arboç narra el martiri del sant sirià, per l'argument que recull Masachs, sembla versar a l'entorn de la vida del sant hospitalari.

(22) Salvador Arroyo i Julivert a "Aproximació històrica als Balls Parlats de la Bisbal". *El 3 de Vuit*, 23 de desembre de 1994.

(23) Rob (Robert Rovira), a "Noms amb què es coneixen els balls de bastons típics de Catalunya". *El 3 de Vuit*, 10-3-1995.

(24) Pere Sadurní i Vallès a *Retalls del folklore penedesenc*. Museu de Vilafranca, 1982.

(25) Periòdic *Fe i Vida*. Suplement al full parroquial de la Parròquia de Sant Julià de l'Arboç, núm. 62. Any III. 22 d'abril 1951. Fons de l'Arxiu Arbocenc de J. Mª Jané.

(26) *Fe i Vida*, núm. 54. 20 de maig de 1951. Fons de l'Arxiu Arbocenc de J. Mª Jané.

(27) Tant Esteve Cruanyes com Serafí Pardo, representant d'assegurances arbocenc, apareixen vinculats a l'Elenc Artístic Arbocenc; en concret, és *Fe i Vida* del 9-4-1950 que els inclou en el repartiment de l'Obra *La Senyora X* el 19-3-1950.

(28) En un inventari del fons de l'Arxiu Arbocenc de J. Mª Jané, publicat a *Fe i Vida*, núm. 91, de 22-6-1952, trobem recollit, amb data de 1951, "Ball de Sant Julià. Autosagramental en vers. Parlament d'autor desconegut. La música és extreta de la obra *El Penedès* de F. Bové. Hi ha un pròleg de A. Suriol."